

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

7 noyabr 2010-cu il Parlament Seçkiləri Öncəsi

HESABAT

Ünvan: Azərbaycan, Bakı, AZ 1007, Vaqif prospekti 3/156
Faks: (994 12) 596 22 94;a
Tel: (994 12) 596 22 94;
E-mail: emc.az2001@gmail.com ; aspyo@yahoo.com
Web: www.smdt.az

I. XÜLASƏ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafına çalışan müstəqil, tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır. SMDT hesab edir ki, Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi ölkədə demokratik ənənələrin inkişafına, vətəndaşların rifahının yüksəlməsinə və insan hüquqlarının müdafiəsinə töhfə verəcək.

7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkiləri ilə bağlı SMDT-nin başlıca hədəfi vətəndaşların seçki prosesinə cəlb olunmasına, seçkilərin azad və ədalətli seçkilərlə bağlı milli qanunvericilik və beynəlxalq standartlara uyğun və seçicilərin iradəsini əks etdirən qaydada təşkilinə yardım etməkdir. Bu məqsədlə SMDT seçkilərin uzunmüddətli müşahidəsi, seçicilərin məlumatlandırılması, seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi və seçici fəallığının artırılması yönündə tədbirlər həyata keçirəcək. Parlament seçkilərində müşahidəçilik fəaliyyətini həyata keçirmək üçün SMDT 80 nəfər uzunmüddətli, 2000 nəfər qısamüddətli müşahidəçiyə hüquqi-texniki yardım göstərəcək.

SMDT hesab edir ki, 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkilərinin azad və ədalətli keçirilməsi üçün seçkiqabağı demokratik siyasi mühitin yaradılması mühüm şərtidir. Ancaq hazırkı şərait - ölkədə söz və mətbuat azadlığı, sərbəst toplaşmaq və birləşmək hüquqları ilə bağlı problemlər 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin azad və ədalətli şəraitdə keçirilməsinə məhdudiyyətlər yaradır.

SMDT seçkilərə texniki hazırlıqla bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyasının qarşdakı müddətdə söylərini artıracağına ümid edərək, daimi seçicilər siyahısı ilə Dövlət Statistika Komitəsinin açıqladığı rəqəmlər arasında uyğunsuzluğun, habelə seçicilərin seçki dairələri üzrə sayları arasında fərqlərin araşdırılmasını təmin edəcək.

SMDT ümid edir ki, sonuncu parlament seçkilərindən sonra ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı yaranmış böhranın aradan qaldırılması yönündə siyasi hakimiyyət müvafiq siyasi tədbirlər həyata keçirəcək, bununla da 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin azad və demokratik mühitdə keçiriləcəyinə dair cəmiyyətdə etimad yaradacaq.

SMDT hesab edir ki, parlament seçkiləri ərəfəsində siyasi motivlərlə həbs olunmuş şəxslər, o cümlədən Adnan Hacızadə, Emin Milli və Eynulla Fətullayevin azad edilməsi, habelə televiziyalarda, xüsusən də İctimai televiziyada siyasi plüralizmin yaradılması ölkədə ifadə azadlığının müdafiəsi yönündə ciddi siyasi töhfələr ola bilər.

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin azad və ədalətli şəraitdə baş tutması üçün hazırda sərbəst toplaşmaq və birləşmək hüquqlarına olan məhdudiyyətlərin aradan qaldırılmasını vacib sayır və siyasi hakimiyyəti bu yöndə demokratik tədbirlər keçirməyə çağırır.

II. GİRİŞ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi, seçki sistemi, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafı yönündə çalışan tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır.

SMDT qeydiyyatı ləğv edilmiş Seçki Monitorinq Mərkəzinin (SMM) əsasında 1 dekabr 2008-ci ildə təsis edilib. Qeyd edək ki, 14 may 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin qanunsuz iddiası əsasında Bakı şəhər Xətai rayon məhkəməsi SMM-in qeydiyyatını ləğv edib.

SMDT (keçmiş SMM) aşağıdakı istiqamətlər üzrə fəaliyyət göstərir:

- Seçkilərin Uzunmüddətli və Qısamüddətli müşahidəsi

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

- Seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinə yardım
- Seçicilərin fəallığının artırılmasına yardım
- Dövlət idarəetməsində vətəndaş iştirakına yardım
- Seçicilərin məlumatlandırılması
- Seçkili hakimiyyət orqanlarının (bələdiyyələr və parlament) fəaliyyətinin monitorinqi

SMDT-nin üzvləri indiyədək SMM çərçivəsində Azərbaycan Respublikasında keçirilən 11 seçkini (əlavə və təkrar parlament seçkiləri, referendum, parlament, prezident və bələdiyyə seçkilərini) müşahidə ediblər. Bu seçkilər dövründə 9566 nəfər könüllü müşahidəçiyə 481 dəfə təlim keçirilib və onların seçki komissiyalarında akkreditə olunmaları üçün hüquqi-texniki yardım göstərilib.

2006-2009-cü illərdə SMDT (keçmiş SMM) vətəndaş-dövlət münasibətlərinin gücləndirilməsi, yerli və milli səviyyəli problemlərlə bağlı seçici istəklərinin öyrənilməsi və seçici-parlament əlaqələrinin qurulması istiqamətində müxtəlif seçki dairələrində tədbirlər həyata keçirib. Bu tədbirlər çərçivəsində parlament (Milli Məclis) üzvlərinin fəaliyyətinin monitorinqi aparılıb, həmçinin seçki dairələri ərazisində seçicilərin deputatların fəaliyyətinə münasibəti öyrənilib və parlamentin sessiyalarının iclasları müşahidə edilib.

SMDT 17 ATƏT ölkəsindən 22 milli QHT-ni birləşdirən Seçkilərin Monitorinqi Təşkilatlarının Avropa Şəbəkəsinin (ENEMO) üzvüdür. İndiyə qədər SMDT-nin 360-dən çox üzvü ENEMO-nun təşkilatçılığı ilə Beynəlxalq Seçki Müşahidə Missiyalarında iştirak edib. Ümumilikdə SMDT üzvləri ENEMO və ATƏT/DTİHB-nin Beynəlxalq Müşahidə Missiyaları çərçivəsində indiyədək 11 ölkədə keçirilən seçkiləri müşahidə ediblər.

SMDT Azərbaycan Respublikasının 11 bölgəsində - Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Cəlilabad, Göyçay, Sabirabad, Beyləqan, Xaçmaz və Naxçıvan şəhərlərində yerli vətəndaş qrupları, habelə

müstəqil Kətləvi İnformasiya Vasitələri və yerli QHT-lər ilə əməkdaşlıq edir.

SMDT-nin proqramları əsasən ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAİD), ABŞ Beynəlxalq Əlaqələr üzrə Milli Demokratiya İnstitutu (MDI), ABŞ Demokratiyanı Milli Himayə Fondu (NED), ATƏT-in Bakı ofisi, German Marşal Fondu, Kanada səfirliyi və Böyük Britaniya hökumətinin maddi-texniki dəstəyi ilə həyata keçirilib.

7 noyabr 2010-cü ildə keçiriləcək parlament seçkiləri ilə bağlı SMDT seçkilərin müşahidəsi ilə yanaşı seçicilərin məlumatlandırılması, seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi və seçici fəallığının artırılması yönündə tədbirlər həyata keçirir. İndiyədək SMDT ölkənin 22 şəhərində seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı Vətəndaş Forumları keçirib. Parlament seçkiləri elan olunduqdan sonra SMDT seçici fəallığının artırılması və seçicilərin məlumatlandırılması yönündə broşur və yaddaş vərəqələri nəşr edəcək, habelə 20 dəfə "Həftəsonu seçki mühazirələri" adlı silsilə ictimai müzakirələr keçirəcək.

SMDT qarşıdakı parlament seçkilərinin uzunmüddətli müşahidəsini 80 nəfər müşahidəçi, seçki günü müşahidəsini isə 2000 nəfər qısamüddətli müşahidəçi ilə əməkdaşlıq yolu ilə təşkil edəcək. Bu yöndə tərəfsiz və peşəkar müşahidəçilərin hazırlanması üçün 90 təlim keçiriləcək. SMDT ölkə tarixində 4-cü dəfə 7 noyabr 2010-cü il parlament seçkiləri günü statistikaya əsaslanmış müşahidə metodu vasitəsilə monitorinq təşkil edəcək. Xatırladaq ki, SMDT statistikaya əsaslanmış müşahidə metodu üzrə seçki günü monitorinqini təşkil edən yeganə QHT olmaqla indiyədək 2 seçki və referendumda bu metoddan istifadə edib.

III. PARLAMENT SEÇKİLƏRİ BARƏDƏ ÜMUMİ MƏLUMAT

Prezidentli respublika olan Azərbaycanda hakimiyyətin üç əsas qolu var: İcraedici, qanunverici və məhkəmə hakimiyyətləri (məhkəmə hakimiyyətindən başqa digər

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

hakimiyyət orqanları seçkili orqanlardır). Prezident və parlament seçkiləri hər 5 ildən bir keçirilir.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları **majoritar seçki sistemi** üzrə birbaşa seçki hüququ əsasında gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Parlament seçkiləri 125 seçki dairəsi üzrə təkməndatlı (majoritar) seçki sistemi üzrə keçirilir. Dördüncü çağırış parlament seçkiləri ölkə Konstitusiyasının 84-cü maddəsinə uyğun olaraq 7 noyabr 2010-cu ildə keçirilməlidir.

Parlament seçkilərini digər seçkilərdə olduğu kimi seçki komissiyaları təşkil edir və keçirir. Seçki komissiyalarının səlahiyyət müddəti 5 ildir. Seçki komissiyalarının sistemi aşağıdakı kimidir:

a) Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK)

Mərkəzi Seçki Komissiyası 18 üzvdən ibarətdir. Mərkəzi Seçki Komissiyasının 6 üzvü deputatları Milli Məclisdə çoxluq təşkil edən və onların namizədlilərini təqdim edən siyasi partiyayı, 6 üzvü heç bir siyasi partiya mənsub olmayan (müstəqil) və onların namizədlilərini təqdim edən deputatları, 6 üzvü deputatları Milli Məclisdə azlıq təşkil edən və onların namizədlilərini təqdim edən siyasi partiyaları təmsil edir. Ancaq hazırda MSK-nın 16 üzvü var, boş qalan 2 yerdən birinə təmsilçi Müsavat partiyası, digər yerə isə müstəqil deputatlar təqdim etməlidirlər. Ancaq Müsavat partiyası seçki komissiyalarının təşkili ilə bağlı mövcud qaydalara etiraz etdiyi üçün MSK və aşağı komissiyalara nümayəndə göndərməkdən imtina edib.

b) Dairə seçki komissiyaları (DSK)

Dairə seçki komissiyası 9 üzvdən ibarətdir. Dairə seçki komissiyasının üzvlərini MSK-da təmsil olunan 3 tərəfin nümayəndələri hər bir tərəf 3 nəfər olmaqla təqdim edir.

c) Məntəqə seçki komissiyaları (MnSK)

Məntəqə seçki komissiyaları müvafiq dairə seçki komissiyaları tərəfindən 6 üzvdən ibarət tərkibdə təşkil edilir. MnSK üzvlərini DSK-da

təmsil olunan 3 tərəfin nümayəndələri hər bir tərəf 2 nəfər olmaqla təqdim edir.

IV. PARLAMENT SEÇKİLƏRİNƏ HAZIRLIQ

a) Seçici siyahılarının tərtibatı

Seçki Məcəlləsinə əsasən seçicilərin daimi siyahısı MSK-nın müəyyənləşdirdiyi formada hər il mayın 30-dək hər bir seçki məntəqəsi üzrə təsdiq edilir.

2010-cu il parlament seçkiləri qabağı MSK-nın verdiyi məlumata görə, ölkə üzrə seçicilərin daimi siyahısında 4 829 888 nəfər seçicinin adı var. Ancaq bu rəqəm Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin açıqladığı rəqəmlə kəskin sürətdə fərqlənir. Dövlət Statistika Komitəsinin verdiyi məlumata görə, əhalinin (8 944 237) 70 faizi seçicidir. Ancaq MSK-nın açıqladığı rəqəmdən məlum olur ki, seçicilər əhalinin 54 faizini təşkil edir. Bununla da ölkədə seçicilərin sayı ilə bağlı yuxarıda adı çəkilən orqanların açıqladığı rəqəmlərdə 16 faiz fərq ortaya çıxır.

Xatırladaq ki, 2009-cu il ərzində iki seçki (referendum və bələdiyyə seçkiləri) keçirilib və həmin ildə əhalinin sayı 8 896 900 nəfər olub. Əhalinin sayının eyni olmasına baxmayaraq, 18 mart 2009-cu ildə keçirilən referendumdan (4 917 805) sonra, yəni 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkiləri zamanı seçicilərin sayında 305 min 78 nəfər azalma olub (4 612 727).

MSK və Dövlət Statistika Komitəsinin verdiyi rəsmi rəqəmlərə görə 2009-cu ildən 2010-cu ilədək əhalinin sayı təxminən 47 337 nəfər artıb. Ancaq buna nisbətə seçicilərin sayı isə 97 673 nəfər artıb. Yəni bir il ərzində seçicilərin sayı əhalinin sayına nisbətə iki dəfə artıb. Qeyd edək ki, yerli QHT-lər və media təmsilçilərinin narahatlıqlarına baxmayaraq, yuxarıda adı çəkilən orqanlar bu uyğunsuzluqlara aydınlıq gətirməyiblər.

b) Seçki dairələrinin dislokasiyalarının yenidən təşkili

SMDT seçkiqabağı dövrdə bəzi dairə seçki komissiyalarının təşkili ilə bağlı çatışmazlıqlar qeydə alıb. Belə ki, MSK bəzi seçki dairələrini qanunun tələb etdiyi qaydaya təşkil etməyərək, seçki dairələri ərazində seçicilərin sayında uyğunsuzluqlar yaranıb. Məsələn, Seçki Məcəlləsinin 29.1-ci maddəsində qeyd edilir ki, **“MSK hər 5 ildən bir 125 seçki dairəsi yaradır. Seçki dairəsi bir qayda olaraq seçicilərin orta təmsilçilik norması əsasında yaradılır. Seçicilərin orta təmsilçilik norması seçicilərin sayının 125-ə bölünməsi yolu ilə müəyyənləşdirilir.”**

Adıgedən maddəyə əsasən seçki dairələri ərazisində seçicilərin orta təmsilçilik sayı 38 min 639 nəfər olmalıdır. Ancaq MSK-nın seçki dairələri ilə bağlı açıqladığı son rəsmi məlumatda seçki dairələri üzrə seçicilərin sayı kəskin fərqlər müşahidə olunub. Məsələn, 5 sayılı Şahbuz-Babək seçki dairəsi ərazisində seçicilərin sayı 29 min 752 nəfər göstərilib. Ancaq 26 sayılı Sabunçu birinci seçki dairəsində isə seçicilərin sayı 45 min 817 nəfərdir. 54 sayılı Şabran-Siyəzən seçki dairəsində isə seçicilərin sayı 48 min 162 nəfərdir.

Qeyd edək ki, Seçki Məcəlləsinin 29.3.1-cu maddəsinə görə **“Azərbaycan Respublikasının inzibati ərazi vahidinin hüduqları daxilində, bir qayda olaraq, orta təmsilçilik normasından 5 faizdən, yolu çətin və ucqar yerlərdə isə 10 faizdən çox (az) olmamaq şərti ilə onların ərazisində qeydə alınmış seçicilərin sayı seçki dairələrində təqribən bərabər olmalıdır”**. Göründüyü kimi, hətta 10 faiz dəyişikliyin tətbiq olunması zamanı bu qədər fərq yaranmır. Çünki 10 faiz fərq olduğu təqdirdə də 38 min 639 nəfərin üzərinə ya 3 min 800 nəfər əlavə edilir və ya çıxılır.

c) Seçicilərin məlumatlandırılması

2010-cu ildə seçicilərin seçki prosesinin təşkili formaları və səsvermə qaydaları yönündə az sayda QHT maarifləndirici proqramlar həyata keçirib.

SMDT Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Mingəçevir, Beyləqan, Sabirabad, Cəlilabad, Masallı, Bərdə, Şamaxı, Göyçay, Şirvan, İmişli, Şəmkir, Zərdab, Yevlax, Lənkəran, Qazax, Ağcabədi, Göygöl, Zaqatala, Şəki rayonlarında Vətəndaş Forumları keçirərək, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində iştirak imkanları barədə müzakirələr təşkil edib. Bu forumlarda Bələdiyyə, seçki komissiyaları, siyasi partiya, QHT, KİV nümayəndələri, müəllimlər, tələbələr olmaqla, cəmi 1033 nəfər (931 kişi və 102 qadın) iştirak edib.

SMDT ilə yanaşı hazırda Sosial Strateji Tədqiqatlar və Analitik Araşdırmalar İctimai Birliyi, Hüquq Maarifçiliyi Cəmiyyəti, Qadın Hüquqları Müdafiə Cəmiyyəti, Vətəndaş Cəmiyyəti Uğrunda Müstəqil Məsləhət və Yardım Mərkəzi, Demokratiyanı Öyrənmə İctimai Birliyi, Hüquq Təşəbbüsləri Mərkəzi və “Hüquq və İnkişaf” İctimai Birliyi seçki hüquqlarının müdafiəsi, yerli müşahidəçiliyin təşkili, seçki komissiyalarının fəaliyyəti, seçki şikayətlərinin hazırlanması, seçkidə iştiraka dair proqramlar həyata keçirir.

V. SEÇKIQABAĞI HÜQUQİ-SİYASİ MÜHİT

a) Siyasi proseslər

7 noyabr 2010-cu ildə Milli Məclisə keçiriləcək seçkilər insan hüquq və azadlıqları sahəsində əvvəllər keçirilmiş seçkilərdən (15 oktyabr 2003-cü prezident və 6 noyabr 2005-ci il parlament) sonra yaranmış siyasi böhran dövrünə təsadüf edir. Qeyd edək ki, 6 noyabr 2005-ci ildən sonra keçirilən seçkilərdə (15 oktyabr 2008-ci il prezident və 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə) müxalif siyasi qüvvələrin iştirakı zəif olub. Müxalif partiyalar, xüsusən də son 7 ildə keçirilən bütün seçkilərdə hakimiyyətə qarşı əsas qarşıduran tərəf olmuş siyasi qüvvələr 15 oktyabr 2008-ci il Prezident seçkilərini boykot etmiş, nəticədə seçkilər siyasi alternativsizlik mühitində baş tutmuşdur.

26 noyabr 2005-ci ildə “Azadlıq” seçki blokunun Bakı şəhərində keçirdiyi dinc etiraz aksiyasından sonra ötən 5 ilə yaxın müddətdə

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

şəhərin mərkəzində dinc etiraz aksiyalarına imkan verilməyib. Məsələn, Müsavat, AXCP və Demokratik İslahat Uğrunda İttifaqın üzvləri 2010-cu il ərzində 9 dəfə piket və mitinq keçirməyə cəhd ediblər. Lakin bu aksiyalara Bakı Şəhər İcra hakimiyyəti icazə verməyib və aksiyaları polislər dağıdaraq, iştirakçıları saxlayıblar.

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri ərafəsində ATƏT-in Bakı ofisi 3 dəfə iqtidar və müxalifət yönlü siyasi partiyalar, habelə QHT və KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə müzakirələr təşkil edib. Bu müzakirələrdə əsasən ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun 15 oktyabr 2008-ci il prezident seçkiləri ilə bağlı tövsiyələri, o cümlədən seçkilərin idarəçiliyi, sərbəst toplaşmaq azadlığı və seçkilərdə medianın roluna dair məsələlər müzakirə olunub. ATƏT-in Bakı ofisinin 24 avqust 2010-cu ildə keçirilən sonuncu belə tədbirində Prezident Administrasiyası ictimai-siyasi şöbə müdiri Əli Həsənov bildirib ki, növbəti parlament seçkilərində KİV-in iştirakını məhdudlaşdıran heç bir inzibati resursdan istifadə olunmayacaq.

2005-ci il 5 noyabrda keçirilən parlament seçkilərinin nəticələri və seçki dövründə qeydə alınmış pozuntularla bağlı 40 nəfərə yaxın deputatlığa namizəd Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə şikayət göndərib. Şikayətlərdən biri - 93 sayılı Bərdə şəhər seçki dairəsindən namizədliyini irəli sürən Nemət Əliyevin işi üzrə 6 aprel 2010-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi qərarını açıqlayıb. Avropa Məhkəməsi Nemət Əliyevin iddiası əsasında Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsi ilə təminat verilən seçki hüququnun pozulduğunu və dövlətin ərizəçiyə mənəvi ziyana görə 7.500 avro məbləğində kompensasiya ödənilməsinə qərara alıb. Xatırladaq ki, hazırda Avropa Məhkəməsinin icraatında Azərbaycanda seçkilərlə bağlı artıq kommunikasiya mərhələsi başa çatmış 20-ə yaxın iş var. SMDT hesab edir ki, əgər bu şikayətlərin hamısı təmin edilərsə və ərizəçilərin hüquqlarının pozulduğu təsdiqlənərsə, həmin qərarların Azərbaycan seçki qanunvericiliyinə təsiri ola bilər.

b) Seçki Məcəlləsinə edilən əlavə və dəyişikliklər

18 iyun 2010-cu ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisində Seçki Məcəlləsinə dəyişiklik edilib. Layihəni Yeni Azərbaycan Partiyasını təmsil edən bir qrup deputat Milli Məclisə təqdim edib və layihədə 3 əsas dəyişiklik nəzərdə tutulub:

- seçkilərin müddətinin 75 gündən 60 günə endirilməsi
- qeydə alınmış namizədlərə dövlət büdcəsindən maliyyənin ayrılmaması
- təbliğat-təşviqat müddətinin 27 gündən 22 günə endirilməsi

SMDT bu layihə parlamentdə müzakirə olunarkən bildirib ki, seçki dövründə qeydə alınmış namizədlərə təbliğat kampaniyasının təşkili üçün dövlət hesabına maliyyənin ayrılması müddəsinin ləğvi və seçki kampaniyası müddətinin 75 gündən 60 günədək azaldılmasının qarşı duran siyasi qüvvələrin seçkilərdə bərabər əsaslarla iştirak etməsinə və ümumiyyətlə seçki prosesinə mənfi təsir edəcək.

Qeyd edək ki, YAP-ın təqdim etdiyi qanun layihəsi növbəti parlament seçkilərinin elan edilməsinə 3 aydan da az müddətin qaldığı dövrə təsadüf edib və bu layihə ölkədə hər hansı ictimai müzakirələr keçirilmədən, habelə Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının rəyi öyrənilmədən qəbul edilib.

c) Söz və mətbuat azadlığı

7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkiləri öncəsi söz və mətbuat azadlığının vəziyyətində müsbətə doğru dəyişikliklər baş verməyib.

22 aprel 2010-cu ildə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi həbsdə olan jurnalist Eynulla Fətullayevin işi ilə bağlı Azərbaycana qarşı qərar çıxarıb. Qərara görə Fətullayev **dərhal azadlığa buraxılmalı** və Azərbaycan dövləti ona **25 min avro** məbləğində təzminat

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

ödəməlidir. Ancaq Azərbaycan dövləti qərarı icra etmədi və 15 iyul 2010-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Böyük Palatasına qərardan şikayət verildi. Qeyd edək ki, Fətullayev 2007-ci ildə terrorla hədələmə, milli ədavəti qızıqdırma və vergidən yayınmaqda ittiham olunaraq 8 il yarım azadlıqdan məhrum edilib.

Bununla yanaşı 2009-cu il dekabrında 12 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsində Fətullayevin saxlanıldığı kamerada yoxlama aparılıb, jurnalistin geyimində və ayaqqabısında 0,22 qram heroin aşkarlanıb. Bununla bağlı 6 iyul 2010-cu ildə Qaradağ Rayon Məhkəməsi Fətullayevi 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edib. Məhkəmə jurnalisti Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsi ilə (satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda əldə etmə və ya saxlama) təqsirli bilib. Eynulla Fətullayev, o cümlədən yerli və beynəlxalq ictimaiyyət narkotik maddənin onun üzərinə qəsdən qoyulduğunu bildirir.

10 mart 2010-cu ildə Apellyasiya Məhkəməsi gənc bloqçular Adnan Hacızadə və Emin Millinin şikayətini təmin etməyib. Hakim Qail Məmmədov Səbail Rayon Məhkəməsinin hökmünü qüvvədə saxlayıb. Qeyd edək ki, 8 iyul 2009-cu il «Livan» restoranında baş verən münaqişədən sonra həbs edilən Adnan Hacızadə və Emin Milli xuliqanlıq və qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmada ittiham olunublar. 11 noyabr 2009-cu ildə Səbail Rayon Məhkəməsi gənc bloqçular - Adnan Hacızadəni 2 il, Emin Millini 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edib. 26 iyun 2010-cu ildə Qaradağ Rayon Məhkəməsində Adnan Hacızadənin şərti olaraq vaxtından əvvəl azadlığa buraxılması ilə əlaqədar müraciətinə baxılıb. Ancaq müracət təmin olunmayıb. Yerli və beynəlxalq ictimaiyyət gənclərin ictimai fəaliyyətinə görə həbs edildiyini bildirib.

“Yeni Müsavat” qəzetinin reportyoru Elmin Bədəlov və “Milli yol” qəzetinin baş redaktorunun müavini Anar Gəraylının iyulun 28-də fiziki təzyiqa məruz qalması ilə əlaqədar Xəzər rayon Polis İdarəsinin təhqiqat şöbəsinin

apardığı araşdırılma sona çatıb və cinayət işinin aparılması rədd edilib. Xatırladaq ki, 28 iyulda reportaj hazırlayarkən jurnalistlər E.Bədəlov və A.Gəraylı fiziki təzyiqa məruz qalıblar, “Yeni Müsavat” qəzetinin redaksiyasına məxsus fotoaparət zədələndi. Zərərçəkmişlər bildırıblər ki, nəqliyyat naziri Ziya Məmmədovun olduğu bilinən yaşayış mülkünün şəklini çəkən zaman mühafizəçilər tərəfindən döyüldüblər. 3 saata yaxın saxladıqdan sonra fotoaparətin yaddaşında olan şəkilləri silinərək, jurnalistləri sərbəst buraxılıblar.

Reportyorların Azadlıq və Təhlükəsizlik İnstitutu (RATİ) 2010-cu ilin 6 ayı ərzində (yanvar–iyun) AzTV, İctimai televiziya (İTV), İdman-Azərbaycan, Lider, ANS, Space, ATV və Xəzər televiziyaalarının monitorinqini həyata keçirib. Monitorinqin nəticələrinə görə bu televiziyalarda 94 faiz iqtidar təbliğ edilib. Yalnız 6 ay ərzində cəmi 6 faiz muxalifət nümayəndələrinə (əsasən də xarici siyasətlə bağlı şərhlər) yer ayrılıb.

d) Birləşmək hüququ

Parlament seçkiləri öncəsi Ədliyyə Nazirliyi Azərbaycanda müstəqil və yerli seçki müşahidə təşkilatı olan Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzini (SMDT) qeydiyyatdan almaqdan imtina edib. SMDT bununla bağlı Yasamal rayon məhkəməsinə müraciət edib, məhkəmə Ədliyyə Nazirliyinin xeyrinə qərar çıxarıb. SMDT apelyasiya şikayəti versə də, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi rayon məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxlayıb. 13 avqust 2010-cu ildə Ali Məhkəmədə SMDT-nin iddiası təmin edilməyib və sənədlər baxılması üçün yenidən Bakı Apelyasiya Məhkəməsinə qaytarılıb.

Qeyd edək ki, hazırda “İnsan Haqları – 2003” İctimai Birliyinin, Televiziya və Alternativ Media İnkişaf Mərkəzi, “Bələdiyyələrin İnkişafına Yardım” İctimai Birliyi, Demokratik İslahatlar Uğrunda Cəmiyyət, Hüquq Təşəbbüsləri Mərkəzi, Media Monitorinqi İnstitutu və digər qeyri-hökumət təşkilatları dövlət qeydiyyatı üçün Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etsələr də, onların sənədləri əsassız səbəblərlə geri qaytarılıb.

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

Qeyri-rəsmi araşdırmalara görə hazırda ölkədə 3500-dən artıq QHT mövcuddur. Onların 2500-ə yaxın QHT qeydiyyatdan keçib, 1000-dən yuxarı QHT isə dövlət qeydiyyatına alınmayıb.

e) Sərbəst toplaşmaq azadlığı

Növbəti parlament seçkiləri ərəfəsində vətəndaşların sərbəst toplaşmaq hüququ ölkə üzrə ciddi məhdudiyyətlərlə müşayiət olunub. Siyasi partiyaların Bakı şəhərində təşkil etmək istədikləri etiraz aksiyalarına şəhər icra hakimiyyəti icazə verməyib. İcazəsiz təşkil olunan aksiyaların isə qarşısını polis alaraq, aksiyaçıları saxlayıb.

İyunun 19-da "Azadlıq" blokunun seçki komissiyalarının paritet əsasda təşkili, siyasi məhbusların azadlığa buraxılması, sərbəst toplaşmaq azadlığına məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması tələbi ilə paytaxtın mərkəzində keçirdiyi aksiya zamanı 4 nəfər 10 sutka həbs cəzası alıb, 6 nəfər isə 20 manat cərimələnərək sərbəst buraxılıb.

İyulun 31-də müxalifətin mitinq keçirmək cəhdi zamanı onlarla aksiyaçı saxlanılıb. Səbail Rayon Məhkəməsi 7 nəfərə 10, 1 nəfərə 8, 2 nəfər barəsində 7 sutkalıq həbs qərarı verib.

Seçkilər ərəfəsində QHT-lərin təşkil etmək istədiyi müxtəlif tədbirlər, xüsusən də seçkilər, insan hüquqları və demokratiyaya həsr olunmuş tədbirlər bölgələrdə yerli icra hakimiyyətlərinin yaratdığı manelərlə üzləşib. Bu cür tədbirlərin keçirilməsi üçün yerli icra hakimiyyətlərinin ictimai-siyasi şöbələri qanunsuz olaraq Prezident Administrasiyasından icazə alınmasını tələb edir. Bu tələbə əməl olunmadıqda isə yerli QHT nümayəndələrinə müxtəlif təzyiqlər edilir və ya polis orqanlarına çağırılır. Məsələn, seçiciləri maarifləndirilməsi ilə bağlı SMDT-nin mart-aprel ayları ərzində Cəlilabad, Sumqayıt, Sabirabad, Mingəçevir və Şəki şəhərlərində təşkil etmək istədiyi Vətəndaş Forumlarına yerli icra hakimiyyəti nümayəndələri imkan verməyiblər. Bununla bağlı SMDT rəhbərliyi Prezident yanında

QHT-lərə Dövlət Dəstək Şurasına müraciət edib.

Avqustun 19-da Cənubi Qafqaz Hüquq Müdafiəçilərinin Azərbaycan Şəbəkəsinin Gəncə şəhərində təşkil etdiyi görüşünə müdaxilə edilib. Belə ki, Gəncə şəhər icra hakimiyyəti şəbəkənin koordinatoru, Hüquq Maarifçiliyi Cəmiyyətinin rəhbəri İntiqam Əliyevin görüşə qatılmasını əngəlləyərək, onun tədbirə qatılacağı halda görüşün keçirilməsinə icazə verilməyəcəyi bildirilib. Bu səbəbdən görüş İntiqam Əliyevin iştirakı olmadan baş tutub.

Avqustun 25-də və 26-da daşqın bölgəsində monitoring aparən "Kür" vətəndaş cəmiyyəti qərargahının nümayəndəsi Demokratik İslahatlar Uğrunda Cəmiyyətin həmsədri Oqtay Gülləliyev və digər nümayəndələr Sabirabad rayonunda polis tərəfindən saxlanılıb və monitoring aparılan əraziyə buraxılmayıblar.

VI. SEÇKİQABAĞI VƏZİYYƏTİN MONİTORİNQİ ÜZRƏ NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR

SMDT 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Parlament seçkiləri öncəsi vəziyyətlə bağlı aşağıdakı yekun nəticələrə gəlir:

- Sonuncu parlament seçkilərindən sonra ölkədə azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün siyasi şəraitin demokratikləşdirilməsi yönündə ciddi tədbirlər həyata keçirilməyib.
- Seçki Məcəlləsinin Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının tövsiyələri əsasında təkmilləşdirilməsi baş verməyib. Əksinə mövcud seçki qanununa son 2 ildə edilən dəyişikliklər ictimai ehtiyaclar və Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının rəyi öyrənilmədən həyata keçirilib.
- Sərbəst toplaşmaq azadlığının təmin olunması sahəsində müsbət dəyişikliklər baş verməyib, bununla da siyasi partiyalar və QHT-lərin ölkə üzrə fəaliyyəti ciddi məhdudiyyətlərlə müşayiət olunur;

Azad Seçki Firəvan Həyata Aparan Yoldur!

- Söz və mətbuat azadlığının təmin olunması yönündə nailiyyətlər əldə olunmayıb, televizyalarda siyasi plüralizmin qorunması təmin edilməyib. Yerli və beynəlxalq hüquq müdafiə təşkilatlarının çağırışlarına baxmayaraq, hakimiyyət “Gündəlik Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Eynulla Fətullayev və bloqçular – Adnan Hacızadə ilə Emin Millinin həbsdən azad edilməsini təmin etməyib;
- MSK seçici siyahılarının tərtibi ilə bağlı proses həyata keçirərkən aşkarlıq təmin edilməyib, Dövlət Statistika Komitəsinin ölkə əhalisinin sayı ilə bağlı məlumatları ilə daimi seçicilər siyahısı arasındakı uyğunsuzluqlar araşdırılmayıb.
- Seçki dairələri ərazisində qeydiyyatda olan seçicilərin sayı qanunvericiliyin tələblərinə cavab verməyən şəkildə tərtib edilib.
- MSK seçici siyahılarının vəziyyəti ilə bağlı meydana çıxan qüsurları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər həyata keçirməlidir;
- Seçki Məcəlləsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində yerli və beynəlxalq təşkilatların hüquqi təşəbbüsləri dəstəklənməlidir.

SMDT İdarə Heyəti

2 sentyabr 2010-cu il, Bakı şəhəri

SMDT 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Parlament seçkiləri öncəsi vəziyyətlə bağlı aşağıdakıları təklif edir:

- Azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün söz və ifadə azadlığı təmin edilməli, habelə həbsdə olan jurnalistlər azad edilməlidirlər;
- Ölkədə sərbəst toplaşmaq azadlığının təmin olunması yönündə ciddi tədbirlər həyata keçirilməli, bu məqsədlə siyasi partiyalar və QHT-lərə sərbəst fəaliyyət imkanları yaradılmalıdır.
- Piket, mitinq və yürüşlərin keçirilməsi üçün mərkəzdə yerlər müəyyən olunmalı və aksiyaların təhlükəsizliyi təmin edilməlidir;
- Televizyalarda, o cümlədən İctimai televiziya müxalif və müstəqil namizədlərin debatları təşkil edilməli, fikir plüralizmi təmin edilməlidir;
- Seçki dairələrinin təşkili zamanı yaranan qeyri-bərabər seçici bölgüsü araşdırılmalıdır;